

HZ.PEYGAMBER'İN İNSAN SEVGİSİ VE HOŞGÖRÜSÜ

Yrd. Doç. Dr. Abdullah YILDIZ*

Giriş

Semavi dinlerin en mükemmeli ve ebedi risaletin en son halkası olan fıtrat dini İslam'ın karakteristik özelliklerinden birisi de sevgi ve hoşgördür. Bu nitelikler aynı zamanda, "Ey Muhammed! ve sen elbette yüce bir ahlaka sahipsin."¹ ayetinde ahlaki ve seciyesi övülen, "Andolsun ki, Rasülullah da sizin için, Allah'a ve ahiret gününü umanlar ve Allah'ı çok zikredenler için en mükemmel bir örnek vardır."² ayetinde model gösterilen bu dinin en etkin ve yetkin tebliğcisi Hz. Muhammed'in hayatına hakim tavır ve düşünceleridir. O, sadece öğüt veren ulaşılmaz, erişilmez, getirdiği mesajları ve telkinleriyle hayatı arasında bir münasebet bulunmayan, döneminden sonra unutulmuş sembolik bir kişi değil, tam aksine söylediklerini yaşayan, getirdiği mesajlarla yaşayan, toplumun içinden gelen, onların içine girip elinden tutan ve onları oldukları yerden ileri götüren müstesna bir şahsiyettir. Nebiler Sultanı, getirdiği tebliğatının yaşayan modelidir. O, en etkin ve yetkin bir göstermen olarak konuşan ve yaşayan Kur'andı. Başkalarına öğrettiği ilahi öğretileri kendisi en mükemmel şekilde tatbik ederdi. O'nun refakatında uzun süre yaşayan, sırlarına ve hususiyetlerine vakıf olan zevcesi Hz. Aişe, O'nun ahlakını soranlara: "Siz Kur'an okmuyor musunuz? O'nun ahlakı Kur'andı."³ diyerek cevap vermişti. Ahlakı Kur'an olan Hz Peygamber'in hayatına hakim olan ahlaki vasıflar genelde merhamet, şefkat, tevazu ve

* Harran Ün. İlahiyat Fakültesi Hadis Anabilim Dalı Öğr.Üyesi.

¹ Kalem, 68/4.

² Ahzab, 33/21

³ Müslim, Misafirin, 139.

aynı katagori içerisinde sevgi ve hoşgörü olarak özetlenebilir. Kur’an, Rahmet Peygamberi’nin tebliğatı olan İslam’ı insanlığa en mükemmel ve en makbul din olarak sunarken¹, Hz. İbrahim’den en son Nebi Muhammed Mustafa’ya (s) uzanan ebedi risaletin (İslam’ın) bir çok özelliklerinin yanında şu özellikleri üzerinde de ısrarla durmaktadır: İslam dini, yalnız Allah’a kulluğu ve Tevhidi esas olarak gizli-açık şirkin ve putperestliğin her türlüsüne son vermiştir.² İman, akıl, kesin bilgiye ve müşahadeye dayandırılmıştır.³ Bu Risaletin (İslam’ın) teklif olarak getirdikleri insan fitratına, takata /kapasiteye),temel ihtiyaç, arzu ve isteklere uygundur; yani İslam, fitrat ve takat dinidir.⁴ Ebedi Risaletle bağlılık ve ilahi hükme teslimiyet olan İslam, kabile ve kavimler dini olmayıp kendisine inananları ümmet olarak adlandırdığı tüm insanlar ve cinleri muhatap alan bir dindir.⁵ Hz İbrahim’in neslinin de benimseyip yaşadığı Tevhid ve itidal dini olan Hanifiyyet ebedi Risaletle yani İslamiyetle tamamlanmış ve amacına ulaşmıştır.⁶

Kur’an terminolojisinde insana ve mahluka nisbetle yaratılış, Allah’a nisbetle yaratış anlamlarında kullanılmakta olan fitrat,⁷ aynı zamanda Allah’ın yaratma düzeni ve yaratılışın bağlı olduğu kanunlardır. İnsan da bu fitrat nizamı içinde olup, onun yardımcı ve bağlı olduğu kanunlar fitrat adıyla anılır. Bu anlamda Kur’an’da :” (Resülüm!) Sen yüzünü hanif olarak dine, yani Allah insanları hangi fitrat üzere yaratmış ise o fitrata çevir. Allah’ın yaratışında değişme yoktur. İşte dosdoğru din budur; fakat insanların çoğu bunu bilmezler.”⁸ Ebu Hüreyre’nin haber verdiği bir hadiste de sevgili Peygamberimiz (s): “Her çocuk İslam fitratı üzere doğar; sonra ana-babası onu Yahudi, Hristiyan veya Mecusi olarak yetiştirir.”⁹ buyurarak doğan her bir kimsenin hak dine (Din-i Tevhide) elverişli bir tabiat ve tnette olduğunu belirtmiştir.¹⁰ :Kur’an’ın surelerinden birinin adı, yaratan ve yaratılışı idare eden anlamında “Fatır”

¹ Al-i Imran, 3/19, 85; Maide, 5/3.

² Fatıha, 1/5.

³ Yunus, 10/36; Necm, 53/28 ; Nahl, 16/120.

⁴ Bakara, 2/286;En’am,6/78-81: Hacc, 22/78.

⁵ İbrahim, Bakara, 2/128,129

⁶ Al-i Imran, 3/ 67; En’am, 6/79;Rum,30/30.; Maide, 5/3.

⁷ Fatır, 35/1; Şura,42/ 11; Rum, 30/30; Mülk, 67/3.

⁸ Rum,30/30.

⁹ Buhari, *Sahih*, Cenaiz, 80; Tefsir, 35/1; Müslim, *Sahih*, Kader, 22-24; İbn Hanbel, *Musned*, II, 315, 346.

¹⁰ İbnü'l-Esir, *en-Nihaye*, III, 457.

dır. “Fatr” aynı zamanda Allah’a özgü isimlerden yani Esmâ’ü-l Hüsna’dan birisidir.¹

Fitrat dini olan İslam, aynı zamanda Hanifliktir. İslam literatürü bu kalimeyi, fitrat düzenine aykırı gidişlerden yüz çevirip, fitrat dini olan Tevhide meyletmek, yönelmek olarak anlamlandırmaktadır. “Hanif”, ihlaslı ve kararlı bir şekilde doğru olan İslama meyleden, dalaletten hidayet ve doğruluğa meyleden kimse demektir. Hz. İbrahim’in dini üzere olan kimseye de “Hanif” denildiği gibi, O’nun getirdiği dine de “Haniflik” denir.² Kur’an bu kelimeyi sapmadan, yalpalamadan, dosdoğru ve samimi bir yöneliş olarak yorumluyor. “Yüzünü hanif olarak Allah’ın insanları üzerinde yarattığı fitrat dinine çevir...”³ ayeti ve “Ben kullarımı hanifler olarak yarattım.”⁴ Kudsi hadisi, haniflik ve fitrat arasındaki yakın anlam ilişkisini göstermektedir. Tevhid inancını getiren ve şirki yasaklayan hak bir din olarak Hanifliğin Ku’an’da ilk temsilcisi Hz. İbrahim, en son ve en mükemmel temsilcisi ise Hz. Muhammed (s) dir.”Hz. İbrahim ne bir Yahudi, ne de bir Hristiyandı. O, bir Müslüman ve Hanifdi; müşriklerden de değildi.”⁵ Peygamberimiz(s)’e arkadaşları, “Dinlerin hangisi Allah’a daha sevimlidir? Diye sorduklarında, Allah’ın Resülü onlara: Haniflik, ve hoşgörü dini olan İslam’dır.”⁶ diye cevap vermiştir. Buhari, “Bu din kolaylıktır” başlığında ta’likan (muallak hadis olarak), “Allah’a en sevimli olan din, semahat (hoş görü) ve sühulet (kolaylık) üzerine kurulmuş olan din-i Hanif-i İslamidir” hadisini vermektedir.⁷ Sevgili Peygamberimiz, bir çok defa ve muhtelif platformlarda: “Gerçek şu ki ben, ne Yahudilik ne de Nasranilik ile değil, Haniflik, hoşgörü ve kolaylık dini olan İslamla gönderildim”.buyurarak risalet espirisinin, Tevhidin te’sisini esas alan İslam’ı insanlar tebliğ etmek olduğunu belirtmişlerdir.⁸

I- HZ. PEYGAMBER’İN İNSAN SEVGİSİ

¹ Suyuti, *Camiü’s-Sağir*, I, 95.

² İbn Manzur, IX, 57-58; İbnü’l-Esir, II, 451; *İslami Kavramlar*, 288.

³ Rum,30/30

⁴ Müslim, Cennet, 63.

⁵ Al-i Imran, 3/67; ayrıca bu konuda bkz. Bakara, 2/135; Al-i Imran, 3/67; Nisa, 4/125; En’am, 6/79, 161; Yunus, 10/105; Nahl, 16/ 120.

⁶ İbn Hanbel, I,236.

⁷ Buhari, İman, 29.

⁸ İbn Hanbel, V, 266; VI, 116, 233; İbnü’l-Esir, *en-Nihaye fi Garibi’l-Hadis*, II, 451.

Sevgi ve sevmek kelimelerinin Arapça karşılığı olan “el-mahabbet” ve “el-hubb” kin, buğuz ve düşmanlık kelimelerinin zıddıdır. “El-vüdd” ve “el-vidad” kelimeleri de aynı anlamları içermektedir. “El-hibbe”, arazide toprağa atılan tohum, habbe, çekirdek öz, nüve anlamlarına gelmektedir.¹ Habbeye “hubb” yani taneye sevgi denilmesinin sebebi, en sevilen ve en kıymetli değer olan hayatın aslı ve esası onda olduğu veya hayatın aslı habbe denilen tohum veya öz olduğu içindir.² İslami kavram olarak sevgi ve sevmek, Allah’ın gönüllere ilka ettiği (koyduğu) bir lutfu,³ iman iksiri ve gönül zineti⁴ ve gerçek bir imanın haz veren leziz meyvesidir.⁵ Aynı zamanda “el-Habib” ve “el-Vedüd” kelimeleri en mükemmel ve kusursuz şekilde seven ve sevilen anlamlarında olup Esmâül-Hüsna’dan yani Yüce Allah’ın en güzel isimlerindedir.⁶

1- Tüm İnsanlara olan Sevgisi

Kur’an, Hz. Peygamberi bize, ümmi olmasına, cahil ve kaba bir toplum arasında yaşamış olmasına rağmen bütün beşeriyetin, eğiticisi, denetmeni ve müjdecisi olarak tanıtmaktadır. Alemlere Rahmet Peygamberi’nin tüm insanlarla olan ilişkisini, O’nun rahmet ve risalet misyonunun tüm insanlığı kucakladığını, onların hidayet ve saadetini hedeflediğini doğrudan belirten ayetlerden bazıları şöyledir:

“Ey Muhammed! Biz seni bütün insanlara ancak müjdeci ve uyarıcı olarak göndermişizdir; fakat insanların çoğu bunu bilmez.”⁷

“...Ey Muhammed! Biz, seni insanlara Peygamber gönderdik, şahit olarak Allah yeter.”⁸

“Ümmiler arasından, kendilerine ayetleri okuyan onları (günahlardan) arıtan, onlara Kitabı (Kur’anı) ve hikmeti öğreten bir Peygamber gönderen O’dur. Onlar, daha önce kuşkusuz bir sapıklık içinde idiler.”⁹

¹ Bkz İbn Manzur, I 289-291; Asım Efendi, *Kamus Tercemesi*, I, 186.

² İslami Kavramlar, 466.

³ Taha, 20/39.

⁴ Hucurat, 49/7

⁵ Meryem, 19/96

⁶ Suyuti, *Camiü’s-sağir*, I, 95-96.

⁷ Sebe, 34/28.

⁸ En-Nisa, 4/79.

⁹ El-Cumua, 62/2.

Bizzat Nebiler Sultanı, insanlara olan sevgisi nedeniyle onlarla olan ilişkisini baba-evlat ilişkisi olarak göstermekte ve : “ Gerçek şu ki, ben sizin için çocuğunun yanındaki babası gibiyim; sizi eğitir ve öğretirim.”¹ Bizzat kendisi, yalnız ümmetine değil, tüm insanlara hidayeti, doğruyu ve güzeli göstermek, onlara bilmediklerini öğretmek için bir muallim olarak gönderildiğini ifade etmektedir.² Kendi hoşnutluğunun şartlarını başkalarının hoşnut edilmesiyle ölçütleyen Nebiler Sultanı, “Kendi nefsin için sevdiğin şeyi tüm insanlar içi de sev ki, iyi bir Müslüman olabilesin.”³ buyurarak, tüm insanları kapsayan bir diğergamlığın, yüce ahlakının en önemli prensiplerinden biri olduğunu belirtir.

Yüce Allah’ın hakkında: “Ey Peygamber! Biz seni alemlere rahmet olarak gönderdik.”⁴ buyurduğu ve kendisinin de “Ben, tövbe ve merhamet Peygamberiyim.”⁵ dediği Nebiler Sultanı kuşkusuz ve istisnasız bütün insanların muştusu, rahmet ve ümididir. Çünkü naslardaki “alemler” kavramının içine inanmayanlar da girmektedir. Onu inkar etmek, bu rahmetten yararlanmayı engellemez. Tıpkı Güneşi inkar eden kişinin, Güneşten yararlanmasına inkarının engel olmadığı gibi. Sevgi Deryası Kutlu Nebi, temsil ettiği sonsuz ve sınırsız rahmetin yalnız kendisine inananlara ve kendisini kabul edenlere özgülenmesini hoş görmemiştir. Onun rahmet ve sevgisi herkesi ve her şeyi kuşatmıştır. Eşsiz Nebi, bir sahabinin Mescid-i Nebevi’de : “Allah’ım! Bana , bir de Muhammed’e rahmet et.” diye dua ettiğini duyduğunda müdahale etmiş ve o kimseye: “Ey adam! Sen, gerçekte sınırsız olan şeyi, Allah’ın rahmetini sınırladın.”buyurarak düzeltmiştir.⁶ Bir başka zaman da Resülullah (s), mescide gelip namazını kıldıktan sonra devesine binerek “Ey Rabbim! Beni ve Muhammedi lütuf ve keremine mazhar et, başkalarını bu lütufa ortak etme! diye dua eden yolcu bir bedeviye rastladı. Kutlu Nebi, bedevinin bu duası karşısında oradaki arkadaşlarına baktı ve: “Bana söyleyin! Bu adam mı, yoksa bindiği devesi mi daha şaşkın? Bu kişinin dediği şeyi (yaptığı duayı) duydunuz, değil mi? diye sordu. Onlar da : “ Evet” dediler.⁷

¹ Ebu Davud, *Sünen*, Tahare, 4.

² İbn Mace, *Mukaddime*, 17; Darimi, I, 98-100.

³ İbn Mace, *Zühd*, 24.

⁴ *Enbiya*, 21/107.

⁵ İbn İshak, *Siretü İbn İshak*, 123 (183).

⁶ Buhari, *Edep*, 37.

⁷ Ebu Davud, *Edep*, 42.

İnsanın insanı horladığı ve köleleştirdiği kana ve kabileciliğe dayanan bir toplumdaki insanın insanı sevdiği, insan olduğu için değer verdiği-kucakladığı bir topluma geçişin örnek mücadelesini veren Hz. Peygamber’in tavrı ve tarzında insana insan olduğu için saygı esas olup, mutlak Yaratıcı adına ona değer vermek gerekmektedir; bunun ötesinde saygıda ve sevgide ifrata kaçıp insana secde etmek kesinlikle söz konusu değildir. Varlık olarak ilk nur Peygamber olarak son zuhur olan Nebiler Sultanı, kendisi için bile “Benim için kıyam edilmez (ayakta el bağlanıp durulmaz), kıyam yalnız ve yalnız Allah için yapılır.”¹ buyururdu. O’na göre gerçek hürriyetin özünü Allah dışındaki şeylere köle olmamak oluşturmaktaydı. Nebiler Sultanı, kimsenin kendisi için ayağa kalkmasını istemezdi ama, eşsiz tevazuunun ve insana verdiği değerın ifadesi olarak başkaları için ayağa kalkardı. Bir gün kendisini ziyarete gelen, Peygamber’in huzurunda olduğu için titremeye başlayan birisine: Arkadaş titreme! Ben bir kral değilim. Kureyş’ten kurumuş et yiyen bir kadının oğluyum.”² diyerek o kimsenin rahat olmasını istedi.

Rahmet Peygamberi, çeşitli zaman ve yerlerde karşılaştığı kimselerden Müslüman olmayan kimselere de makam ve statülerine uygun değer verirdi. Cabir b. Abdullah anlatır: Nebi (s) ile birlikte otururken yanımızdan bir cenaze geçti. O sıra Resülullah (s) ayağa kalktı; biz de kalktık. Biz Resülullah’a : O bir Yahudi cenazesidir(bu nasıl oluyor?) dedik, O da bize: (kime ait olursa olsun, yeterki insan olsun) cenazeyi gördüğünüzde ayağa kalkınız.” Buyurdu.³ Bilindiği üzere Rahmet Peygamberi, Hz Hatice ile Peygamberliğinde uzun zaman (15 yıl) önce evlenmiş ve Onunla yirmibeş yıl kadar yaşamıştır. Nebi(s) ilk vahye mazhar olup korkup ürperdiği zaman, en yakını ve biricik eşi olgun hanım Hz. Hatice’nin Onu teselli için söylediği şu sözleri Resülullah’ın(s) karakterini, Onun insan sevgisi, buna bağlı olarak akrabaya ve diğer insanlara olan ilgisi hakkında bizi aydınlatmaktadır:

“Ya Resülallah! (İnanıyorum ki)Yüce Allah seni asla mahcup etmeyecektir. Çünkü sen yakınlık bağlarına saygı gösteriyor, borçluların borcunu veriyor, fakirlere yardım ediyor, misafirleri ağırlıyorsun. Aynı zamanda sen, doğruları destekleyorsün, doğrunun ve haklının yanında yer

¹ İbn Sa’d, I, 387; Tirmizi, *Şemai*, 159.

² İbn Sa’d, I, 23; ayrıca bkz. Doğrul, Ömer Rıza, *Asr-I Saadet (Mevlana Şibli’den trc.)* II, 94 (Tirmizi, *Şemai*’den)

³ Buhari, *Cenaiz*, 50.

alıyorsun, muhtaçların ızdırabını dindiriyorsun.”¹

Sevgi ve Rahmet Peygamberi, “Birbirinize merhametli davranmadıkça iman etmiş olamazsınız.” derdi. Bu sözü duyan sahabiler:“Ey Allah’ın Resülü! Biz her zaman birbirimize merhametli davranmaktayız.” derlerdi. Onların bu beyanlarına karşılık Nebiler Sultanı: “Benim demek istediğim, yalnız sizin kendi aranızda merhametli olmanız değil; demek istediğim, sizlerin Allah’ın bütün yaratıklarına karşı merhametli olmanızdır.”² buyurarak merhamet ve sevgisinin alemşümü ve evrensel olduğunu ifade ederlerdi.

2- Ümmetine Olan Sevgisi

Rahmet Peygamberi’nin Ümmetine olan sevgisi ise daha has ve özgedir. O’nun ashabına ve ümmetine dünya ve ahiret işlerinde onlara olan ilgisi, merhamet ve düşkünlüğü Kur’an’da şöyle ifade edilmektedir: “Andolsun size kendi içinizden öyle bir Peygamber gelmiştir ki, sizin sıkıntıya uğramanız ona çok ağır gelir. Çünkü O, size çok düşkün, mü’minlere karşı çok şefkatli ve merhametlidir.”³ Yüce Allah, ayette görüldüğü üzere “Raüf” (çok şefkatli ve “Rahim” (pek merhametli) anlamlarındaki zatına mahsus kendi sıfatlarını, esmaül-hüsna’ sından peşpeşe iki ismini Peygamberimize de vermiştir ki, daha önceki Peygamberlerden hiç biri bu iltifata mazhar olmamıştır. Bu durum, bu ümmete has müstesna bir fırsattır. Ümmetiyle olan yakınlığı konusunda Rahmet Peygamberi şunları söyler: “İstisnasız bütün mü’minlere ben, dünya ve ahiret işlerinde daha yakınım, daha merhametliyim. İsterseniz buna delil olarak Allah’ın şu ayetini okuyun: “Peygamber, mü’minlere kendi canlarından daha üstün ve daha değerlidir. Peygamberin hanımlarında onların analarıdır...”⁴ O halde herhangi bir mü’min ölür de borç yahut fakir bir aile bırakırsa, o aile bana gelsin, ben onun velisiyim.”⁵

O Resül ki, azizdir, büyük izzeti vardır; sizleri sıkan şeyler Ona zahmet verir ve O’nun aleyhinedir. Nübüvvet stidadıyla donatılmış en

¹ Buhari, Bedü’l-vahyi, 1

² Münziri, et-Terğib, III, 201.

³ Tevbe, 9/128.

⁴ Ahzap, 21/6.

⁵ Buhari, Feraiz, 15.

mükemmel bir insan sıfatıyla O, kendi içimizden, kendi cinsinizden bir Resül, melek değil beşerden bir Resül, şerefli nesepleri ma'lum ve meşhur, akıl ve tetkik üstü seleksiyon sahibi seçilmiş “Mustafa” bir Resül. Azap görmeyiz, şöyle dursun sıkıntı ve zahmet çekmeniz bile Onu son derece müteessir eder. Rahmet Peygamberi, Ümmetinin üzerine çok hırslıdır, Üstünüze titrer. Ümmetin hayır ve hidayetini olan şeyleri elde etmede çok haris olduğu gibi onları dünya ve ahirette zarardan korumak ve onları saadet ve Cennete erdirmek için çok düşkündür.

O, hangi ırk ve kavimden olursa olsun, tüm mü'minleri düşünen ümmet aşığı bir Peygamber olarak ümmetiyle olan ilişkisini şöyle örnekler: “Benimle ümmetimin durumu şuna benzer: Adamın biri bir ateş yakmıştır; etraftaki kelebekler bu ateşin içine düşmektedirler. Ateşe hucum etmektedirler. Ben ise sizleri o kelebekler misali ateşe düşmesinler diye tutup geri çekiyorum; sizler ha bire ateşin içine atılıyorsunuz.”¹

Hangi kavim ve milletten olursa olsun, mevki ve statüsü ne olursa olsun, büyük- küçük, zengin- fakir, efendi- köle, kadın- erkek, insanları çok seven Allah Resülü'nün karşısında eşit muamele görürdü., onlar arasında imtiyazlı davranmayı sevmezdi. Arkadaşlarıyla yaptığı bir gezi esnasında sahabiler acıkmış, yemek hazırlıklarına başlamışlardı. Bu arada arkadaşları bu hazırlık için görev bölümü yapmışlar; onlardan bazıları sofrayı hazırlıyor, kimisi ocak kuruyor, bazıları yenilecek eti hazırlıyor, bu iş bölümünde Resülullah'a da yakacak tedariki, odun toplamak düşmüştü. Sahabilerden bir çoğu, “Aman Ya Resülallah! Senin aramızda bulunman bize şeref olarak yeter! Senin yerine bu işi biz yaparız.” diyerek Nebiler Sultanının yerine bu işi de görmek istediler. Bu sıra Eşsiz İnsan Allah Resülü: “Hayır, böyle şey olmaz, burada bu iş için benim sizden bir farkım yok; Allah arkadaşları arasında imtiyazlı davranan ve kendisini dostlarından ayıran kimseyi sevmez.” buyurdu.²

Alemlerin Efendisi, arkadaşlarına hitaben: Cennet'e girebilmeleri için iman etmeleri gerektiğini, gerçek anlamda iman etmiş olmak için birbirlerini sevmelerini, birbirlerini sevmeleri için de aralarında selamı yaymalarını ve hediyeleşmeleri gerektiğini,³ en mükemmel mü'min olarak kendisi, Güneş'in doğduğu yerden battığı yere kadar tüm mü'minlerin

¹ Tirmizi, Emsal, 7.

² Doğrul, II, 94 ;Yardım, Ali, *Peygamberimiz'in Şemali*, 406 (Zerkani 'den IV, 306 ve Aliyyü'l-Kari, *Cemü'l- Vesail* s. 463'den naklen).

³ Müslim, İman, 93; Ebu Davut, Edep, 142.

birbirlerini sevmeye ve dayanışmada bir vucutun organları veya bir binanın tuğlaları gibi olması gerektiğini önemle ve örneklerle vurgulardı.1 O, her fırsatta sevmeyen ve başkaları tarafından seilmeyen kimsede hayır ve iyilik olmadığını belirtirdi.2 Rahmet Peygamberi, Puta tapan Mekke müşrikleri tarafından doğup-büyüdüğü topraklardan çıkarılırken, insanları hidayete, doğruya ve güzele çağırarak için gittiği Taif’de taşlanıp yaralandığı ve Uhut’da dışı kırıldığı sırada bile kendisine düşman olanlara beddua etmemiştir. Kanlar ve acılar içinde bir yandan yüzünden akan kanları siliyor, bir yandan da kendisinden beddua bekleyenlerin dehşet ve hayret dolu bakışları önünde ellerini açarak: “Allah’ım! Kavmime doğruyu ve güzeli öğret; çünkü onlar ne yaptıklarını bilmiyorlar.” diye onlara dua ediyordu. O, bu durumda bile : “Ben. Lanetçi olarak gönderildim; davetçi ve rahmet olarak gönderildim.” diyordu.3

II- HZ. PEYGAMBER’İN HOŞGÖRÜSÜ

Türkçe’imizde, her şeyi anlayışla karşılayarak olabildiğince iyi ve güzel görme, müsamaha ve tolerans şeklinde karşılık bulan, kültürümüzde çok bulunan ve toplum olarak çok aşına olduğumuz hoşgörü,4 fitrat dini olan, Tevhidi esas alıp şirki yasaklayan İslam’ın ve onun Yüce Hz. Peygamberi’nin tebligatının karakteristik özelliklerindedir. Hz. Muhammed (s) ‘in fitrat dini olan İslam adına insan hayatı için en kolay olanı en güzel şekilde sunduğu kuşkusuzdur. Bizzat kendisi “ Gerçek şu ki ben, Haniflik, hoşgörü (semha veya semah) ve kolaylık Peygamberi olarak gönderildim; sünnetime muhalefet eden benden değildir.”5 buyurmuş; böylece O, tebliğ ettiği Yüce İslam dinini Tevhit, kolaylık ve hoşgörü dini olarak tanımlamıştır. Rahmet Peygamberi hem Mekke ve hem de Medine döneminde insanları öğütlerle, delillerle, ikna yoluyla ve Kur’an okuyarak İslam’a davet etmiştir. İlk inen vahiyleri ve ilahi mesajları o günün insanlarına yalnız olarak açıklarken etrafında oluşan gün be gün artan topluluk, zor kullanılarak bir araya getirilen insanlardan değil, bunun aksine tatlı dille, ikna yoluyla Tevhide

¹ Buhari, Edep, 27, 36, Salat, 88, Mezalim, 5; Müslim, Birr,65, 66.

² İbn Hanbel, II, 400; V, 335.

³ Müslim, Birr, 87; bkz. Taberi, *Camii’l-Beyan*, IV, 56-57; İbn Kesir, *Tefsiri’l-Kur’ani’l-Azim*, I, 402-403

⁴ Türkçe Sözlük (I-II), Hoşgörü mad. Türk Dil Kurumu, Ankara, 1988.

⁵ Buhari, İman, 29; Tirmizi, Menakıp, 32; İbn Hanbel, V,266; V1, 116, 223; Acluni, *Keşfi’l-Hafa*, I, 251 (658), 340 (914).

davet sonucunda kendi hür iradeleriyle İslam’ı seçen insanlardan oluşmaktaydı. Çünkü insan, zorla, kanunlar ve müeyyidelerle, kaba kuvvetle ıslah edilemez; sadece davranışları değişebilir. Hem böyle bir uygulama, iktidardan ve güçlüden taraf görünme meyli ile insanları ikiyüzlülüğe sevkeder. Halbuki hidayeti, saadeti, adaleti, doğruyu ve güzeli amaçlayan Hz. Peygamber (s) ‘in gayesi insanların sadece davranışını değil, özlere hitap ederek onları ıslah etmek, çıkar, kabilecilik ve kana dayalı güvensiz ve mutsuz bir toplumu Kur’an’a ve iman kardeşliğine dayalı sağlıklı, güvenli ve mutlu bir toplum haline getirmektir. En mükemmel bir insan olarak hoşgörü abidesi olan Hz. Peygamber’in hayatında aile düzeninden toplum ve devlet düzenine varıncaya kadar hoşgörü ve merhametin pek güzel örnekleri vardır.

1- Aile Hayatında Hoşgörüsü

Daha 10 yaşında bir çocuk iken annesi Ümmü Süleym tarafından Rahmet Peygamberinin hizmetine verilen ve Onun terbiyesinde yetişen Hs Enes b. Malik de hayranlıkla Onun hoşgörü ve yumuşak huynu şöyle ifade eder: “ Resülullah(s) insanların en güzel ahlaklı olanıydı; Medine’de Nebi (s)’e on yıl hizmet ettim. Daha çocuktum, her işim Efendimin istediği şekilde mükemmel değildi. Buna rağmen Efendim yani Nebiler Sultanı bana asla “üf” demedi. Yaptığım bir iş için bunu neden yaptın? Yapmadığım bir iş için de bunu neden yapmadın? diye söylemedi.¹ Yine Hz Peygamber’in etrafında ve itinasında büyüyen üvey oğlu Hind b. Ebi Hale O Yüce Nebi’nin seciyesini şu şekilde tasvir ediyor: Nazik kalpli ve yumuşak huylu idi Hiç kimseyi mahcup etmek istemezdi. Eğer bir kişi hakka ve doğruya karşı gelecek olursa bütün gün o kimse ile uğraşır, hakkı müdafaa eder, o kimseyi ikna etmeye çalışır, şahsi bir hatadan dolayı hiç kimseye hiçbir vakit öfke ve hiddet göstermezdi. Kendi şahsına yapılan fenalığın intikamını almazdı. “Mü’minlerin iman bakımından en kusursuz olanı, ahlakı en güzel olanıdır; İçinizden ahlakı en güzel olanınız da kadınlarınıza (eşlerine) en güzel davrananınızdır.”² buyuran Allah’ın sevgili Resülü, doğalarında bulunan narinlik ve kırılğanlığa itibarla onları incitmemek için, sürücü Enceşe’den kadınları taşıyan hayvanların ve binitlerin hızını bile

¹ Ebu Davut, Edep, 1.

² Ebu Davut, Sünnet, 16.

yavaşlatmasını istemiş;1 eşi Hz. Aişe'nin ifade ettiği üzere Rahmet Peygamberi hayatı boyunca ne bir hizmetçiye ne de bir kadına vurmamıştır. "Allah, bana dünyada en çok kadın ve güzel kokuyu sevdirdi; en büyük sevinci de namazda verdi."2 Buyuran Nebiler Sultanı, kendisi hanımlarını hiç dövmeyiği gibi, bu eylemi yapanları kınamış, kadınları dövenlerin kötü kimseler olduğunu belirtmiş; bu kaba eylemi daha ne kadar devam ettireceksiniz? buyurarak kadınları dövmeyi cahiliyye adet ve alışkanlığı olarak nitelemiştir.3

İnsanların siret-i aslileri ile (gerçek karakter ve huylarıyla) görüldükleri yer ailelerinin içidir. İnsanların huylarını en iyi tanıyanlar, özelliklerini en iyi bilenler kuşkusuz aile bireyleridir. Rahmet Peygamberi'nin ilk eşi Hz. Hatice annemiz, O'nun ahlak ve seciyesi hakkında: "Sen akrabalık bağlarına saygı gösterir, kimsenin hakkına tecavüz etmezsin."4 diyerek hoşgörüsünün yanında sadakat ve vefakarlığını belirtmişti. Diğer eşi Hz. Aişe annemiz de: " O, aile içinde sizlerden iyi bir aile reisinin yaptığı gibi ev işlerinde yardıma ihtiyacı olanlara yardım eden, kendi işlerini kendisi yapan, aykkabılarını tamir eden, söküğünü diken, önüne konulan yemeği eleştirmeden yiyen, olduğundan fazlasını istemeyen, insanların kusurlarını bağışlayan bir kimsedir."5 diyerek Nebiler Sultanı'nın aile reisi olarak hoşgörülü ve geçim sever bir kimse olduğunu ifade etmektedir.

2- Toplum Hayatında Hoşgörüsü

Varlığı ve hayatı, mü'min-kafir herkes için bir rahmet olan ve güzel ahlakı tamamlamak için gönderilmiş olan Hz. peygamber, Yüce Allah'ın kendisine hitaben : "Ey Muhammed! Sen af yolunu tut; iyiliği emret ve cahillerden yüz çevir."6 buyruğu ile davranış ve düşüncelerini güzel ahlakın en önemli prensiplerinden olan sevgi ve hoşgörüyle formüleştirmiştir. Bu iki güzel haslet, O yüce şahsiyet için sanki müktesep tabiat halini almıştır. Bu ilahi emir sebebiyle Rahmet Peygamberi insanlarla ilişkilerinde kolay olanı yapmış; zor gelen ve

1 Buhari, Edep, 90, 95, 111, 116; Müslim, Fedail, 70-73.

2 Nesai, İşratü'n-nisa, 10; İbn Hanbel, III, 128, 199, 285

3 İbn Sa'd, VIII, 204; İbn Hanbel, V, 5; Ebu Davut, Nikah, 42,43; İbn Mace , Nikah, 5.

4 Buhari, Bedü'l-vahyi, 1.

5 İbn Hanbel, VI, 106, 256.

6 A'raf,7/199.

zorlayıcı şeylerden uzak kalmış; herkesin günahına ve ayıbına bakmayarak af yolunu kendisine şiar edinmiştir. Kendini ve Rabbini bilmeyen, tanımayan, O’nun emir ve yasaklarına riayet etmeyen cahil kimselerden yüz çevirmiştir. Denilir ki, özellikle bu ayetin inzalından sonra Resülullah (s), “ Faziletlerin en yükseği ve en yüksek erdem olan şey, senden ilişkiyi kesene yaklaşman, seni mahrum edene (sana vermeyene) vermen, sana zulmeden (haksızlık yapanı) affedip bağışlamandır.” Kudsi hadisinin teması ile adeta özdeşleşmiştir.¹ Kuşkusuz yalnız Allah için olan bu saf ve samimi insan sevgisi ve hoşgörüsü nedeniyle O, bazı söylemlerinde kendisini çocuğu yanında yer alan şefkatli bir babaya, bazen bildiklerini sevgiyle insanlara öğreten bir muallime benzetmiş; kendisine inananlara tevazu ile davranmış, onlara şefkat kanatlarını germiş, onların üzerine titremiş, kendisine reva görmediği şeyleri başkaları için de reva görmemiş; arkadaşları arasında kendisine bir kral gibi kıyam edilmesini ve hatta imtiyazlı davranılmasını bile hoş görmemiştir. Bir defasında rahmet Peygamberi, Mescid-Nebevi’nin duvarına bevletmekte olan bir bedeviye kızarak müdahale etmeye kalkışan arkadaşlarına mani olmuş ve onlara: “bırakın onu, hacetini gidersin ! buyurmuş; hemen ardından o mahalli bir kova su döktürerek temizletmişti.²

Arkadaşlarıyla birlikte yemek yedikleri bir sırada, Resülullah’ı (s) kendine tercih ederek elinde bulunan iyi ve taze hurmalarla Resülullah’ın(s) elinde bulunan pörsümüş hurmaları değiştirmeyi ısrarla teklif eden ve: Ey Allah’ın Resülü ! Onları verin ben yiyeyim, diyen bir sahabiye, Rahmet Peygamberi: “ Ben kendim için hoş görmediğim bir şeyi sizin için de asla istemem.”³ buyurarak kendine reva görmediğini başkalarına da reva görmemiştir. Bir başka zaman da O, bu prensibin imanla ilişkisine vurgulayarak: “Sizden biriniz kendi nefsi için sevip istediğini din kardeşi için de sevip istemedikçe olgun bir mü’min olamaz”⁴ buyurmuştur.

Allah’ın sevgili Elçisi, yaşadığı toplumda gördüğü yanlışları tenkit ederken, hatasını doğrudan ilgili şahsın yüzüne söylemezdi. Hoşgörü ve sevgi Peygamberi: “Bana ne oluyor? Bazılarınızı şöyle şöyle yaparken, şunu şunu yaparken görüyorum. İçinizden biri şöyle yapsa ve şunu

¹ Elmalılı, Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur’an Dili*, IV, 2358-2359.

² Buhari, *Vudu*, 58; Edep, 80.

³ İbn Sa’d, *et-Tabakatü’l-Kübra*, I,393.

⁴ Buhari, iman, 7; Müslim, *Sahih*, iman, 71; Tirmizi, *Sünen*, Kıyamet, 59.

yapsa, şöyle olur...” şeklinde söylerdi.¹ Nebiler Sultanı, soruları sert ve kaba da olsa, soranlara ve öğrenmek isteyenlere karşı çok şefkatli ve hoşgörülü davranır o kimsenin öğrenmesini çok isterdi. Hz. Enes anlatıyor: “Bizler mescidde oturuyor iken devesi üzerinde bir adam geldi ve : “ Aranızda Muhammed hangisidir?” diye sordu. Biz de : “ Şu sırtını yaslamış oturan beyaz adam Hz. Muhammeddir(s).” dedik. Adam, Hz. Peygambere yönelerek: “Ey Abdulmuttalibin oğlu! “diye çağırdı. Hz. Peygamber de ona: “Söyle, seni dinliyorum.” dedi. Adam: “Sana bir şeyler soracağım, ama bu sorularım keskin ve şiddetli olacak, bana kızma!” dedi. Hz. Peygamber ona: “buyur istediğini sor.” dedi. Adam: “Senin ve öncekilerin Rabbi adına bana doğruyu söyle, seni tüm insanlara Allah mı gönderdi?” diye sordu. Resülullah (s): “Allah adına evet” buyurdu. Adam. “Allah hakkı için soruyorum, her gün beş vakit namazı kılmamızı sana Allah mı emretti?” diye sordu. Resülullah(s) da: “Evet” buyurdu. Adam yine :Allah hakkı için soruyorum: “Bu ayda oruç tutmamızı sana Allah mı emretti?” diye sordu. Resülullah da yine: “Evet” buyurdu. Adam: “Peki, o halde Allah hakkı için sana soruyorum: Bu sadakaları zenginlerimizden alıp fakirlerimize vermeni Allah mı sana emretti? “ diye sordu. Allah’ın Resülü de: “ Allah adına evet dedi. Bunun ardından adam: “Senin getirdiğin dine inandım. Ben arkamdaki kavmimin elçisiyim; Ben, Beni Sa’d kabilesinden Dımam b. Sa’lebeyim” dedi.²

3- Devlet Hayatında Hoşgörüsü

Bir Peygamber ve devlet başkanı olarak Kutlu Nebi, günah olmadığı müddetce iki işten en kolay olanını seçer, İlahi emirlere karşı gelinmesi hali dışında- kendi şahsına yönelik vuku bulan herhangi bir fenalığın intikamını almazdı.³ Muhtelif zaman ve mekanlarda kendisine karşı hakaret eden, kendisini her türlü kötülük ve sıkıntıya maruz bırakan düşmanlarına dahi hidayet ve iyilikle dua ederdi. Sevgi ve hoşgörünün maksimum ölçüsü ve bir insanın seciyesinde pek az bulunan sıfatlardan biri düşmanlarına karşı affedici ve bağışlayıcı olmasıdır. O, cezalandırmaya gücü yettiği zaman bile affeder, istediğini yapabilecek konuma geldiğinde bağışlardı. Son ve eşsiz Peygamber, “ Ben, rahmet

¹ Buhari, Menakıb, 25; Müslim, Salat, 119.

² Buhari, İlim, 6.

³ Malik , *Muwatta*, Husnü'l-huluk, 2; Ebu Davut, Edep, 5.

olarak gönderildim; azap olarak değil."1 buyururdu. Mekke'nin fethinde muzaffer bir komutan olarak etrafında toplanan, vereceği emri merak ve endişeyle bekleyen müşrik Mekke eşrafına: Benim size ne yapacağımı tahmin edersiniz? diye sorduğunda onlar: Sen asil ve kerim bir kardeşin oğlusun! Bizleri affedeceğini ümit ediyoruz. Eğer intikam alacak olursan haklısın; çünkü biz sana daha evvel kötülük etmiştik."2 Dediler. Bunun üzerine Rahmet Peygamber onlara. "Bugün ben size Hz. Yusuf'un kardeşlerine dediği gibi diyorum: Bugün sizler kınanacak (ayıplanacak ve yargılanacak) değilsiniz; Allah sizi bağışlar. O, merhametlilerin en merhametlisidir; haydi dağılın şimdi serbestsiniz."3 hitabında bulunarak, İslam'a ve Müslümanlara zarar vermeme koşuluyla onları serbest bırakmış ve rahatlatmıştır. Bir defasında Necran'dan gelen 60 kişilik Hıristiyan heyet, Resülullah tarafından Kabul edilmiş; bu kişiler Mescid-i Nebevi'de ağırlanmış, hatta Allah Resülü onların mescidde ayin yapmalarına dahi müsaade etmiştir. Onlar da mescid içinde Doğuya yönelerek ayinlerini yapmışlardı. Hz. Peygamber, sahabelerden bu duruma itiraz edenleri de susturmuştur.4

Eşsiz Nebi'nin Uhut savaşında(625), sevgili amcası Hz. Hamza'yı şehit eden Vahşi, Mekke'nin fethi sırasında korkarak Taife kaçmış, orada Taif halkının teslim olması üzerine onların arasına karışarak Resülullah'ın yanına gelmiş, iman etmiş, Resülullah da "Gözüme görünme bana sevgili amcamı hatırlatıyorsun." diyerek bir nevi onu affetmişti.5 Aynı şekilde intikam hırsıyla amcası Hz. Hamzanın ciğerini çiğneyen Hint binti Utbeyi de affetmiş ve bey'atını kabul etmiş, onu dinlemiş ve sorduğu bir çok sorulara da cevap vermiştir.6 Esnasında 70 şehidin verildiği, adeta gerçek mü'minle- gerçek olmayanın ayrıştığı (yeym-i temhıs) denilen Uhut savaşında, o kritik ve zor günde İslam ordusu içinde cepheye ikilik çıkararak ayrılıp, sonra Medine'ye dönüşte Resülullah'ın huzuruna gelenlere(asilere), beklenen sert muamelenin aksine Resülullah(s) yumuşak ve güzel davranmıştı. Sadece böyle zor ve kritik günlerde değil, insanlığın hidayet ve saadeti için verdiği mücadelenin hemen her safhasında sevgi ve hoşgörüyü ilke edinen ve neticede başarıya ulaşan

1 Acluni, I, 244(637).

2 Vakidi, el-Meğazi, II, 835; İbn Seyyidinnas, *Uyunü'l-Eser*, II, 178.

3 Yusuf, 12/92.

4 İbnü'l-Kayyum el-Cevziyye, *Zadı'l-Maad*, III, 44-45.

5 Buhari, Meğazi, 23.

6 İbn Hacer, *el-İsabe*, IV, 425.

Allah Rasülü'nün bu asil ve soylu davranışı Kur'an-ı Kerim'de şöyle ifade edilmektedir: "O vakit, Allah'tan bir rahmet ile sen insanlarla olan ilişkilerinde onlara yumuşak davrandın! Şayet sen onlara karşı kaba-katı yürekli olsaydın kuşkusuz etrafından dağılıp giderlerdi." Hatta O, kendisine kin ve düşmanlık besleyen, münafıklığı vahiyle kendisine malum olan kimseye bile, gerek etrafındaki kimseleri kazanmak gerekse statüsüne itibarla siyaseten, diplomatic bir tarz olarak değer vermekteydi. Resülullah (s)'in Medine'ye gelişinin ilk günleriydi. Arkadaşları O'na : “ Ey Allah'ın Resülü ! Hazrec kabilesinin lideri Abdullah b. Übey'in ziyaretine gitseniz, hem de onu İslam'a da'vet etseniz hayırlı olur.” demeleri üzerine Hz. Peygamber merkebine binerek yanında bir grup arkadaşıyla birlikte ziyaret ve İslam'a davet amacıyla İbn Übeyi ziyarete gitmişti. Nebi (s) ve arkadaşları evine yaklaştığı sırada kaba bir eda ve yüksek bir seda ile Hz. Peygamber'e: “ Benden uzak dur! Vallahi eşeğinin kokusu bana eza veriyor ! “diyerek hakaret etmişti.. O'nun bu saygısız ve kaba davranışına karşı kendi kabilesinden bir adam ayağa kalkmış ve: “Vallahi! Resülullah'ın eşeği senden daha temiz kokuyor! “ diye cevap vermiş. Onun bu haklı cevabına kendi kavminden diğer bir kişi karşı çıkmış; aynı kavim içinde insanlar birbirlerine hakaret etmişler, birbirlerine sövmüşler, iki taraf birbirleriyle dövüşmüşler, olay üzerine, “ İki mü'min topluluk birbirleriyle dövüşürlerse aralarını düzeltiniz.” Ayeti nazil olmuştu.¹ Kendisine ve misyonuna karşı haset kin ve düşmanlıktan dolayı, nifak ve münafıklıkla ilgili hakkında onlarca ayetin indirildiği böyle bir şahsı, münafık Abdullah b. Übey b. Selül'ü bile Rahmet Peygamberi defalarca bağışlamış; vefat edince teberrüken ona gömleğini vermiş; cenaze namazını kıldırılmış ve onun için Allah'dan af dilemiştir.² En mükemmel bir insan sıfatıyla Hz Peygamber'in bu ali cenaplığı ve soylu davranışı, O'ndaki akıl ve tetkik üstü, sınırsız bir insan sevgisinin ve hoşgörünün en bariz örneğidir.

Maddede ilk manada en son olan Nebiler Sultanı, “Nebiler, insan ahlakından af yolunu tutmakla emrolundu.” der ve insanları affederdi.”³ Bir ara kendisine “Hangi amelin daha üstün olduğunu ? “ soran bir adama Rahmet Peygamberi: Allah'a iman ve tasdik, cihat etmek, kabul edilmiş bir hac(hacc-ı mebrur) diye cevap verdi. Adam, bu bana çok oldu Ey Allah'ın Resülü! Demesine rağmen Resülullah(s) devam ederek:

¹ Buhari, Sulh, 1; Müslim, Cihat ve Siyer, 117.

² Buhari, Cenaiz, 77; Müslim, Sıfatü'l-münafıkın, 2.

³ Ebu Davut, Edep, 5; İbn Hacer, *el-İsabe*, III, 611-612; Doğrul, II, 64.

Yemek yedirmen, hoşgörülü olman ve güzel huylu olmandır, dedi. Adam, tek söz kelime istiyorum ey Allah'ın Resülü! Deyince sevgili Peygamberimiz: o halde nefesine karşı Allah'ı suçlama yani kendinden olan hatalardan dolayı Allah'ı suçlama.”¹ buyurdu. Bir başka zaman yine, “Ben çabuk unuturum bana tek kelimelik yaşayabileceğim, hayatım boyunca yapmam gereken bir altın öğüt ver.” diyen bir sahabiye de Nebiler Sultanı, tekrar ve ısrarla “ “O halde öfkelenme, kızılma!” diye hoş görünün zıddı olan öfkeden menetmiştir.”²

Hayatına hoş görüyü hakim kılan Rahmet Peygamberi, Müslümanların hoş görünün zıddı olan öfke, buğuz ve kinden uzak olmalarını, çünkü kin ve buğuzun tüm iyilikleri silip-süpürdüğünü önemle belirtirlerdi.³ Günlük hayatın her kademe ve safhasında insanlara hoş görüyü yeğleyen Nebiler Sultanı, Peygamberlik gelmeden önce ticaretle uğraşırdı. Alacak-verecek için bir yerde buluşmak üzere Abdullah b. Ebi Hamsa adlı bir gençle sözleşmişlerdi. Nebiler Sultanı sözleşme yerine tam zamanında gelmiş, fakat genç sözünü unutmuştu. Tam üç gün sonra hatırlamış ve hemen sözleşme yerine gelmişti. Bir de gördü ki Nebiler Sultanı vaat edilen yere gelmiş, orada bekliyor. Çok üzülen ve kızacağını beklediği Allah Resülü gence sadece : “ Ey delikanlı nerede kaldın? Bana meşakkat verdin; ben üç gündür sizi burada beklemekteyim” buyurmuşlardı.”⁴ “Hoş gör ki hoş görülesin.”⁵ anlayışını hayatında prensipleştiren Şanlı Peygamberimiz, gücü olduğu ve olmadığı halde, her iki halde de hoş görülü bir kimsenin Cennete gireceğini müjdelemektedir.”⁶

“Ben kimin efendisi isem, Ali de onun efendisidir.” buyurarak sevgisini Hz. Ali'yi sevmeye bağlayan Hz. Peygamberi, bir gün torunu Hz. Hasan, Risaletinden irtihaline kadar onun çevresinde ve terbiyesinde yetişen Hz. Ali'den dedesinin ahlakını anlatmasını istedi. O da Yüce Peygamber'in davranışları hakkında şunları söyledi : Resülullah(s) daima güler yüzlü, güzel huylu nazik kalpli ve yanındakilere karşı kibar davranan bir kimse idi. Hiçbir zaman kaba ve sert davranan, bağırıp- çağırın, müstehcen konuşan, insanların noksanlarını arayan ve onları ayıplayıp

¹ İbn Hanbel, I, 204.

² Malik, Hüsnü'l-huluk, 4

³ Malik, Hüsnü'l-huluk, 1.

⁴ Ebu Davud, Edep, 90.

⁵ İbn Hanbel, I,248.

⁶ İbn Hanbel, II, 210.

duran veya onları aşırı metheden biri değildi. İnsanları övmeye aşırı gitmezdi; kişileri buldukları konumda tutardı. Onlarla adalet ve insaf ölçüleri içerisinde konuşurdu. Hoşuna gitmeyen bir şey olduğunda fark etmemiş gibi veya başka bir şeyle meşgulmüş gibi yapar, duymamazlıktan gelir, bunu ashabına olan şefkat ve merhametinden ve onların her bir işlerine karışmaktan geri durmak için yapardı. Kendisinde bir şey ümit edenin ümidini boşa çıkarmazdı. O, meclisinde oturanların durum ve statülerine göre onlara muamele yapar, iltifat ederdi. Meclisinde oturanların hepsi gördükleri ilgi, hoşgörü ve iltifattan dolayı, Allah Resülü'nün en çok kendisini sevdiğini sanırdı.

Nebiler Sultanı kendi hesabına şu üç şeyden sakınırdı:

a-Yersiz çekişmek ve münakaşa etmek.

b- Lüzumundan fazla konuşmak ve çok mal edinmek

c- Kendisini alakadar etmeyen işlere karışmak.

Başkaları hesabına da şu üç şeyden uzak dururdu:

a-Başkalarını kınayıp ayıplamak.

b-Başkalarını kusurunu araştırmak ve başkalarına hakarete bulunmak

c- Başkalarının sırlarına muttali olmak, onların sırlarını araştırmak.”¹

Sonuç

Çalışmamızda belirttiğimiz üzere, Allah Rasulü'nün sevgi ve hoşgörü hasletleri, batılı hak gören bir kimsenin kalbinden onu söküp almak ve hakkı garipseyen kimselerin kalbinde hakkı yüceltmek, insanları hidayete, doğruya, iyiye ve güzele yöneltmek amaçlarına yönelik olarak yaşadığı ve kullandığı en etkin irşat ve öğretim metotlarından ikisi olarak vurgulanmaktadır. Hidayet ve saadet öncüleri ve mutlak hakikatin temsilcileri müstesna insanlar olan Peygamberlerin yanında tarihte filozof, kaşif, bilgin, devlet adamları ve ahlak mürşitleri de var olmuştur. Ancak ilahi vahye mazhar olan, nübüvvet istidadıyla donanımlı kimseler

¹ Tirmizi, *eş-Şemail*, 221-224; ayrıca bkz. Tirmizi, *Şemail-i Şerife*, 354-355 (trc. Hüsameddin Nakşibendi).

olan Peygamberler tüm kutsal kitaplarda anılmakta, tasarrufları ve tesirleri devam etmektedir. Buna karşılık pek çok bilgin, filozof, kaşif ve ahlak mürsitlerinin etkinliği kendi zaman ve alanlarıyla sınırlı kalmaktadır. Kuşkusuz Peygamberlerle ilgili bu farklılık onların üstlendiği misyon ve vizyondan, gönüllerindeki sevgi ve hoşgörüden kaynaklanmaktadır. Bir rivayette belirtildiği üzere: İnsanlarla ziyaretleşme anlarında güler yüz göstermek, karşılaştıkları zaman merhabalaşmak, Nebiler, sıddıklar, salihler ve şehitlerin huylarındandır.¹ Bu yöntemler, onların sevdikleri Allah ve ümmetleri adına fedakarlıklarıdır. Hem bunların dışında bir uygulama, iktidardan ve güçlüden taraf görünme meyli ile insanları ikiyüzlülüğe sevkeder. Halbuki hidayeti, saadeti, adaleti, doğruyu ve güzeli amaçlayan Hz. Peygamber (s) 'in gayesi insanların sadece davranışını değil, özlerine hitap ederek onları islah etmek, çıkar, kabilecilik ve kana dayalı güvensiz ve mutsuz bir toplumu Kur'an'a ve iman kardeşliğine dayalı sağlıklı, güvenli ve mutlu bir toplum haline getirmektir. En mükemmel bir insan olarak hoşgörü abidesi olan Hz. Peygamber'in hayatında aile düzeninden toplum ve devlet düzenine varıncaya kadar hoşgörü ve merhametin pek güzel örnekleri vardır.

İnsanlığın Hz. Peygamber'den sonraki şahit olduğu önderlere, rehberlere baktığımızda, onlardan hangisinin önünde daha çok insan hidayete ermiş? Daha nitelikli ve kaliteli insan yetişmiş? Kimlerden geriye ne kalmış? Tahrifata uğramadan daha uzun süre misyonu ve vizyonu devam etmiş? Diğerleri için bu sorulara olumlu cevap vermek pek mümkün olmaz iken Kutlu Nebinin on beş asır evvel getirdiği mesajlar (Kur'an-ı Kerim), indirildiği orijinal şekliyle, aslıyla dilimizde ve gönlümüzde. İşte O'nun sevgisi ve coşkusuyla koşan, Onu anlama, öğretilerini anlam ve sünnetine uyma gayretinde olan ve bu gururu yaşayan seçkin ümmet! Şanlı Peygamber'in sevgi ve hoşgörüsüne şahit ve delil olarak yirmi üç sene gibi kısa bir zaman zarfında çevresinde yer alan yüz yirmi dört bin seçkin ashabı ve onlar aracılığı ile günümüze kadar canlı bir şekilde devam eden misyonu, çeşitli vesilelerle ümmetinin gönlünde yer etmiş Peygamber sevgisi, her biri hidayet yıldızı olan sahabe sevgisi, onlarla özdeşleşme heyecan ve coşkusu.

Anadolu'muzun büyük Hak aşığı Yunus Emre'nin bize bıraktığı, rahmet, barış, sevgi ve hoşgörü Peygamberi'nin sözlerinden mülhem şu mısralarının sevgi ve hoşgörümüze ışık tutması dileklerle:

¹ El-Hindi, Alaaddin, *Kenzü'l-Ummal*, IX,39 (hadis:24826).

*Adımız miskindir bizim
Düşmanımız kindir bizim
Biz kimseye kin tutmayız
Kamu alem birdir bize.*

*Gönül Çalab'un tabtı
Çalab gönüle baktı
İki cihan bedbahtı
Kim gönül yıkar ise.*

*Gelin tanışık edelim
İşin kolayın tutalım
Sevelim sevilelim
Dünya kimseye kalmaz.*

*Elif okuduk ötürü
Pazar eyledik götürü
Yaradılmışı hoş gördük
Yaradan'dan ötürül.*

Ve ayrıca Sevgili Peygamberimizle ilgili bu tür bilimsel ve sosyo-kültürel faaliyetlerin toplumumuzda Peygamber sevgisi ve sünnet bilincini artırması, sünnetin tarih ve çağımızda üstlendiği rolü göstermesi açısından yararlı olacağı ümidiyle, saygılar sunarım.